

РЕЦЕНЗИЯ

ДИСЕРТАЦИЯТА

на Станислава Кънчева

на тема

„Морфологичната многозначност в българския език“

Рецензент: доц. д-р Мария Стамболиева, НБУ

Дисертационният труд на Станислава Кънчева има общ обем 227 с, в т.ч. 186 с. текст, библиография с 92 заглавия, приложение със списък на типовете многозначност, списък на публикациите по темата и справка за приносите.

Избраната тема е интересна и от гледна точка на морфологичната теория, но е особено значима и актуална за автоматичния анализ на българския език: добре известно е, че многозначността (и особено морфологичната многозначност), която е обект на работата, е едно от двете основни предизвикателства пред автоматичния анализ.

В увода на работата ясно са представени нейният обект и предмет, поставените цели и общата структура. Още тук са посочени и резултатите, които съответстват както на поставените цели, така и на основните приноси, изведени в края на изследването.

Първата глава е преглед на понятието „морфологична многозначност“ в лингвистичната литература. Тук е представен морфологичният тип на българския език – който, подобно на останалите езици от индоевропейската група, е фузионен, а не аглутинативен, – и който определя избрания модел на описание. Морфологичната многозначност е ясно дефинирана (би могло да се помисли за български еквиваленти на термините „тоукън“ и „таг“). Направен е добър преглед на литературата, особено на българската литература по въпроса, който демонстрира добрата осведоменост на докторантката. Този преглед би спечелил от малко повече аналитичност и критичност. Различни мнения, дефиниции, модели са изброени почти без коментар. А коментар заслужава както отделянето на причастието от глагола, като отделна част на речта, така и дефинирането на конверсията (дефинициите на Лакова и Бояджиев съществено се разминават), мотивирането на отказа от анализ на това, което авторката приема за конверсиви в български – още

повече, че морфологичната многозначност между прилагателни и наречия е сред доминиращите случаи на морфологична многозначност в корпуса.

Във втората глава докторантката представя наблюденията си върху явлението морфологична многозначност в корпуса Бултрибанк. Похвално е решението ѝ да използва именно корпус, а не речник, тъй като това позволява наблюдения над честотата, оттам и „системността“ на проявите на изследваното явление. Тази глава на работата е добре подредена и има ясен принос. Изведени са четири основни типа многозначност; типовете морфологична многозначност са описани в зависимост от броя на частите на речта, от конкретните части на речта, от броя на случаите и на конкретните срещания. Всички тези случаи са подробно анализирани и илюстрирани – което определя приложимостта на анализа не само за автоматичната обработка, но и за езиковото обучение.

В третата глава Станислава Кънчева обосновава модел на представяне на морфологична многозначност. Отделят се три основни групи: 1/ морфологична многозначност, породена от съвпадане на граматически морфеме; 2/ морфологическа многозначност, породена от пресичането на словообразуване и формообразуване (тук са включени предимно причастията); 3/ морфологична многозначност вследствие на процес (споменатата конверсия, субстантивирание и пр.)

Тъй като в дисертацията „процес“ многократно се свързва с конверсия, бих искала все пак да посоча, че процеси са всички случаи на словообразуване. Процес е и афиксалното словообразуване, което авторката не изключва (тъй като разглежда причастията като отделна част на речта). Според мен няма ясни основания за отделянето на лексеми, при които се наблюдава съвпадане на форми, от всички останали подобни случаи – само защото били образувани с един, а не друг „процес“. Отделен е въпросът, че много чуждестранни езиковеди биха възразили на използването на термина „конверсия“ за описаните в дисертацията случаи (напр. прил ср. р. – наречие на -о).

На с. 114 авторката говори за „свободни“ и „свързани“ морфеме. Макар че аз самата не приемам за анализа на фузионни езици модели, в които границата между морфологичното и лексикалното структурно ниво е размита, не бих възразила, ако по-нататък в работата не ставаше ясно, че се приема присъствието в строежа на словоформата на т.н. „нулеви морфеме“. Двата модела са несъвместими.

Добре обосновано в работата е приемането на модела, наречен „Дума и парадигма“ като най-подходящ за представяне на данните за българския език. Подробно са представени и са добре анализирани две разновидности на този модел – на Андерсон и Цвики (Зуики?). Тук бих отбелязала само, че моделът, представен на с.

133 като модел на Андерсън от 1982, се появява за първи път в лингвистичната литература в работата на Ноам Чомски „Теория на управлението и свързването“ от 1981 г.

Четвъртата глава, „Моделиране на явлението морфологична многозначност“, представя обоснования и възприет формализъм с два типа правила: „правила за експоненция“ (за връзка между граматическа форма и граматическо значение) и „правила за съотнасяне“ (които посочват еднаква реализация на две форми). Това е най-ясно приносната глава в дисертацията, в която авторката прилага изградения модел върху корпусния материал.

На с. 170, в анализа на „адреса“, на ед. ч. се противопоставя бр_ф, а не мн. ч. бр. ф.; другаде не виждам случаи на наследяване. Приема ли авторката принципа на наследяване в модела си или става въпрос за отделно изключение?

Бих искала да подчертая, че повечето въпроси, които работата повдига, се дължат на богатството на обработения и анализиран материал, на значимостта на поставените проблеми и разнообразието от възможни подходи. Предложеният дисертационен труд е сериозно изследване на един млад, но вече зрял учен, който демонстрира много добра езиковедска (и езикова) култура, познаване на съвременни модели на езика, умение за работа с езиков материал, способност за надграждане на съществуващи модели. Несъмнени са и възможностите за прилагане на получените резултати в области като автоматичната обработка на езика и чуждоезиковото обучение.

Авторефератът на С. Кънчева, макар и само на 30 страници, много точно представя съдържанието и приносите на дисертационния труд.

В заключение: Моята оценка е, че дисертацията на Станислава Симеонова Кънчева е сериозен труд със значим научен принос. Напълно убедено предлагам на научното жури да ѝ бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“.

София, 22.03.2015 г.

Подпис: